

könyvtármagazin távlati képe, a másik atlaszok, nagyalakú könyvek elhelyezésére szolgáló szekrény terve, a harmadik pedig fából készült nyitott könyvvállványt ábrázol, melynek polezait fogaslécbe ékelt fapántok tartják. A fogasléc helyett praktikusabbak az állvány oldalfalain alkalmazott lyukakba illő poleztartó szögek (stift); a munka egy újabb kiadásában a könyvvállvány ez utóbbi szerkezetét is föl lehetne venni.

Költségvetés az egyes tervekhez nem járul, miután az áralakulások a helyi viszonyoktól függenek s erős ingadozásnak vannak kitéve.

A szöveg rövid, de tömörségében is mindig közérthető magyarázattal egészíti ki a közölt rajzokat s az anyag, szín megválasztásáról, egyes gyűjteménytárgyak elhelyezési módjáról ad sok tapasztalásra, előkelő izlésre valló tanácsokat.

A fényes kiállítású kötet ára, félvászon portfeuilleben 10 K. Σ.

Morel, Eugène. *Bibliothèques. Essai sur le développement des bibliothèques publiques et de la librairie dans les deux mondes.* Két kötet. Páris, 1908. Mercure de France. (Ny. Poitiers, Blais et Roy.) Sr. 4, XIII., 390; 4, 475 l. Ára 15 fr.

Eugène Morel a párisi Bibliothèque nationale tisztviselője e két kötetes röpiratában nagy szóbőséggel, sok ismétléssel s nem ritkán önmagának ellentmondva tárgyalja a franciaországi könyvtári viszonyokat s állítja szembe a külföld, elsősorban Németország és Anglia közkönyvtáraival. Támadásaiban nem egyszer igazságtalan, javasolt reformjai közt sok a megvalósíthatatlan fantazmagoria (pl. toronyszerű könyvraktárak, forgó falakkal ellátott olvasótermek s más eféle csodabogarak) s gyakorlatiasságra törekvésében nem egyszer elveti a súlykot, így a mikor az olvasótermek legfőbb kellékeinek a czímtárakat, lakjegyzékeket, árjegyzékeket stb. tekinti. De megjegyzései közt sok talpraesett, igaz megfigyelést is találunk, melyeket röviden összefoglalnunk már csak azért is helyén való, mert nem egy tekintetben a mi viszonyainkra is ráillenek.

Igy egészen a magunk nagy bajára ismerünk, a mikor Morel fölpanaszolja, hogy a *Bibliothèque Nationale* dolgozótermét egészen előzőnlík az oda nem való elemek s ennek okát abban látja, hogy a *Nationale*-nak kell teljesíteni mindazt, a mit másutt a községi, kerületi, egyetemi s tudományos szakkönyvtárak végeznek el. Ez ellen csak egy orvosság van: londoni mintára megalkotni külön könyvtári adóval a községi *free public library*-ket. A közönség egyik legkedvesebb olvasmánya a D'Hozier-féle genealogiai gyűjtemény; jelölül annak, hogy a demokrata Franciaországban még mindig erős a nemesség utáni vágy. Sokan a

Paris-Sport, a Turf évkönyvei, a monacoi szerencsejátékokról kiadott kézikönyvek iránt érdeklődnek. Az olvasókat csoportosítva, 200 olvasó közül *Morel* szerint mintegy húszról kérőlapja alapján nem lehet eldönteni, hogy mely csoporthoz tartozik; mintegy ötvenegyen valamely alkalmi cikkhez keresnek adatokat s az újságírók sorából kerülnek ki; 30—40 egyén a diákság körébe tartozik s itt tanulgatja a kézikönyveket; 60—70 olvasó pedig tisztán szórakozás vagy takarékoság szempontjából keresi föl a Nationale dolgozó termét, hogy a kurrens-irodalom legközönségesebb termékeivel elégítse ki szellemi szükségleteit. Persze a regények iránt legerősebb az érdeklődés: *V. Hugo*-t 1904-ben 255-ször kérték, *Maupassant*-t 128-szor, *Claretie*-t 120-szor, *Bourget*-t 68-szor s *Zola*-t csupán 22-szer! A tudományos könyvek rendszeres olvasása meglehetősen ritka: *Schopenhauer* főművét a *Welt als Wille und Vorstellung*ot pl. tizenkétszer kérték s mindig más és más egyén; *Helmholtz* akusztikai munkáját alig 2-szer keresték. *Marx* Károlyt ellenben már 45-ször kérték ki, de a 45 eset 18 egyén közt oszlik meg s felületes olvasásra vall.

Egy másik figyelemre méltó részlet az, a melyben a *Nationale* köteteinek nagy számát szembehelyezi tulajdonképeni szegénységével. A kötelempéldány intézménye igen sok esetben csak fölös terhet jelent, a midőn egy és ugyanazon munkának különböző, változatlan új kiadásaival vagy lenyomataival rakja meg a könyvtárakat, melyek sem tudományos jelentőséggel, sem könyvészeti értékkel nem bírnak. Állítását néhány jó példával igazolja. *Coret* páter még a XVIII. században írt egy *Ange conducteur dans la dévotion chrétienne* című épületes könyvet, mely szerző életében négyszer, halála után pedig részben teljesen változatlanul, részben némi változtatással szinte évről-évre megjelent. A *Bibliothèque nationale*nak a változatlan lenyomathól 199 féle, a változtatott kiadás lenyomataiból 211 féle van meg. *Balzac* összesen 99 művet írt; e művek különböző kiadásai, melyek közt sok az értéktelen, *Morel* műve irásakor közel 2000 kötetet tettek ki s azóta, hogy *Balzac* szerzői joga fölszabadult, talán máris megkészsereződött. *Boileau* összes művei egy kötetben kényelmesen elférnek s a *Nationale* katalógusában 609 cikykelyt szentel nekik; köztük pl. az egyik ifjúsági kiadás egy maga 26 új lenyomatot foglal össze, úgy hogy ez a 609 cikykely méltán 1000 kötetre becsülhető.

Valóságos rémei a *Nationale*-nak a nagysikerű regények; *Daudet*, *Zola*, *Maupassant* egyik-másik munkájából 150—200 teljesen azonos példányt kell őriznie csak azért, mert ennyi ezer példányban láttak napvilágot s mert minden ezer tesz egy-egy kiadást. Ily körülmények között igazat kell adnunk *Morel*-nek, amikor azt tanácsolja, hogy az ilyen tudományos és könyvészeti

szempontból egyaránt jelentéktelen új lenyomatokat, mint a *Bibliothèque Nationale* letétjeit el kellene helyezni a vidéki könyvtárakban, a melyek sokszor a legkeresettebb írók műveit is csak igen hiányosan bírják. Ezzel jót tennének az illető könyvtárakkal, de jót tennének a *Nationale*-lal is, mert megszabadítanák hosszú időre a helyszüke fenyegető rémétől.

A mellett, hogy a könyvtárt sok értéktelen anyaggal megterheli, a kötelespéldány intézményének jelenlegi alakjában még egy hátránya van: az ellenőrzés lehetetlensége s a küldemények hiányossága, fogyatékosága. Ha egy-egy munka 2—3 nyomdában készül, szinte kizártnak tekintendő, hogy teljes példány kerüljön a *Bibliothèque Nationale*-ba. Francia kiadóknak külföldön nyomtatott kiadványai pedig egyáltalán nem hajthatók be a törvény mai rendelkezései szerint. *Morel*-nek az a véleménye, hogy e hiányokon segíthetünk azzal, ha nem a könyvnyomatót, hanem a kiadót kötelezzük a kötelespéldányok beszolgáltatására s a példány beszolgáltatásához fűzzük, amerikai mintára, a kiadvány tulajdonjogának védelmét.

Ez az újítás, szerinte egy másik anomáliát is orvosolna, amely főleg a kiadókat és szerzőket érinti kellemetlenül. Nem egy mű — különösen zenemű — csak másfél, két évvel kinyomatása után kerül a könyvpiacra, minthogy azonban a nyomtató közvetlenül a kinyomatás után küldi be a köteles példányokat, e művek publicitásuk előtt már nyilvánosságra kerülnek.

Hogy a francia kötelespéldány-ügy reformra szorul, azt mindenki beismeri, de a reform végrehajtásának illetően módját csak az oszthatja, aki, mint *Morel*, kevés súlyt helyez, sőt egyenesen megveti a könyvtárusi forgalomba nem kerülő kiadványokat, első sorban a különlenyomatokat. Való igaz, hogy ez utóbbiak földolgozása nagy tömegüknél fogva komoly gondokat okoz, különösen, ha — miként a *Bibliothèque Nationale*ban s a mi Nemzeti Múzeumunk könyvtárában is — úgy tekintetnek, mint önálló kötetek. De ha kezelésük egyszerűsítették, jelenlétük épen nem fölösleges. A folyóirat-köteteknek, épúgy mint a kolligátumoknak, az a hátrányuk, hogy egyszerre csak egy kézbe adhatók, jóllehet az olvasónak csupán a kötet bizonyos részére, cikkére van szüksége. Ha már most egy másik olvasó az elsővel egyidejűleg jelentkezik, akinek ugyanazon kötet egy másik cikkére volna szüksége, ami épen nem ritka eset, igen jó kisegítő eszköz a különlenyomat, melyet ilyenkor jó elővenni. Épen ezért a különlenyomat lebecsülése könyvtárgyakorlati szempontból nem helyeselhető, csak kezelési módját kell megkönnyíteni.

A *Bibliothèque Nationale* ellen szórt támadásai közül legtöbb figyelmet a nyomtatott katalógus ellen intézett támadás érdemel. A betűrendes katalógust szerencsétlen gondolatnak

tartja, mert épen arról nem nyújt felvilágosítást, amire a legtöbb olvasónak leginkább szüksége van: hogy erről vagy amarról a tárgyról miféle könyvek olvashatók. Eszerint a *Nationale* új betűrendes katalógusa nem egyéb, mint költséges új kiadása annak, ami már benne van *Brunet*-ben, *Quérard*-ban, *Lorenz*-ben épúgy, mint a kétheti *Bulletin* kétötöd részében, nem más, mint a *Journal de librairie* új kiadása. A különbség csak a címek fölösleges részletességében s a könyvtári jelzet kitételében áll, úgy hogy az utóbbit már nem lehet többé megváltoztatni. «C'est la perpétuité des méthodes surannées qu'on assure là. Il s'agit d'empêcher tout remaniement futur, surtout celui qui fut le premier acte de l'administrateur de 1875: changer les cotes». Szemükre veti a katalógus szerkesztőinek a túlságos helypazarlást, mely a cikkeket elválasztó széles sorközökben s a szerző nevének örökös ismétlésében nyilvánul; a sok utalást az álnévű szerzők igazi nevére, az előszók szerzőire stb. Végül kifogásolja a nagy mű lassú előrehaladását s kimutatja, hogy a katalógus, habár 6 év alatt 23 kötete látott napvilágot, a teljes gyarapodással szemben 1 kötettel hátra van. Csak egy orvosságot tud, a címek rövidítését, a pontos bibliografiai aprólékosság mellőzését.

A két vaskos kötet többi részében a francia könyvtárak egyéb bajait szellőzteti, melyek kevésbé egyetemes érdekűek s állítja szembe a német, angol, amerikai viszonyokkal, melyeknek ép oly föltétlen tisztelője, a mily éles támadója a hazájabeli viszonyoknak.

Dr. Gulyás Pál.